

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

1.

»Ali greš z menoj?«

V soboto zvečer je bilo — na poti, ki je vodila iz mesta.

Mnogo, mnogo ljudi se je izprehajalo po izhojeni aleji. Gospe v dragocenih oblekah. Svilene, belozelene ali belomodre obleke, našopirjeni modni klobuki kričečih barv, množina ponarejenih francoskih cvetok, nojevih peres, zarjavelordeči modni jopiči, kakor mlečna kava, svitlorjava svila, škotski trakovi in težak vzduh po kolinski vodi, po sestavljenih parfumihi ...

Nekoliko v stran, prav blizu gozda, je sedela mlada, a siromašna, v živordečo obleko napravljena žena. Med suhljatimi prsti je držala znano živordečo cvetko: gorečo ljubezen ... Na njenih pepelnatih, bujnih laseh, ki so se spuščali po hrbtu, je ležal iz divje vrtnice spleten, bodeč venec. In iz oči je gledala mrzlica. Ženin obraz je bil blede, voščen ...

A vendar: bila je lepa. Bila je, kakor pomladni slavospev matere zemlje svojemu Stvarniku. Bila je, kakor jutranja rosna kapljica na travnati bilki. Bila je, kakor solza na mladenkinem licu.

Gospe in gospodje — množice — so hiteli mimo in je niso videli. Govorili so prazne, vsakdanje besede, brez pravega smisla, kar tjavendan.

Tedaj pa je prišel mimo delavec.

Mlad je bil, a truden, izmučen.

Ko je zagledal ob poti mlado ženo, se je ustavil. Oči so mu zažarele, in sočutje mu je igralo na izmučenem licu.

»Kdo si, revna žena?«

»Ljubezen sem.«

»Ljubezen?«

»Da, ljubezen do bližnjega.«

In mladi delavec jo je iznova pogledal.

Njeno lice je gorelo, kakor ona cvetka v roki. Njeni pepelnati lasje so se svetili

kakor solnčnica v ranem jutru, ko jo poljubljajo iskri solnčni žarki. Njene oči so bile modre in globoke, kakor azurno nebo, polno usmiljenja. In v njih je počivala potrpežljivost, vdanost ...

Mladi trpin jo je gledal dolgo, dolgo ...

In zopet mu je legla otožnost na obraz, in zopet so bile njegove oči trudne, mrtve ...

»Vsi ti so šli mimo tebe in te niso videli?« je vprašal po dolgem molku.

»Vsi ...« Otožno trepetajoče se je utrgal vzdih iz prsi.

»Vsi ...« — — — — —

Delavec je gledal za suhimi dušami in trdimi srci šetalcev, ki so prihajali mimo in zopet odhajali. Nato pa je vprašalo njegovo usmiljenje:

»Ali greš z menoj?«

»Grem!« — Njena radost, veselje in sreča so klicali vdani: »Grem!« ...

In šla sta proti predmestju. Delavec naprej in Ljubezen za njim. Njuni koraki so bili trdni, zavedni. Nakoncu ulice je stala naslonjena ob visoki steber za električne obločnice deklica in prodajala cvetke. Na ponošeni obleki in suhljatem obrazku je bilo pisano, da sta lakota in revščina njeni sestri.

S tresočim glaskom je ponujala mimosidočim šopke ... a nihče se ni zmenil zanjo. Niso je videli ... niso je hoteli videti.

Mladi delavec je pristopil bliže.

»Si-li že kaj prodala?«

»Samo en šopek ...«

Delavec je segel v žep, vzel trudno prislužen denar iz novčarke in ga stisnil deklici v roko.

»Spravi in nesi materi!«

Deklici so se zaiskrile solzice na licih in kanile na cvetice ... Bile so biseri, ki so okrasili nežne cvetke.

Delavčevi spremljevalki pa je zažarelo obličje in radosten smehlaj ji je razjasnil vednomlado lice ...

2.

Pripovedka o mladenki z belo lilijo.

V najrevnejšem predmestju velikega mesta je stanovala v majhni sobici mladenka. Bila je vitkovzrasla kakor jelka v gozdu. Imela je dolge, rumene lase, ki so se spuščali po njenem hrbtu kakor težka kineška svila. Iz modrih oči je sijala njena čista duša in neko daljno hrepenenje je zrlo iz njih.

A vsa lepota, ki je sijala na njenem obrazu, vsa ta lepota je prihajala od bele lilije, ki jo je imela pri sebi. Ta bela lilija ji je bila vse. Njena radost, njena sreča, njen biser je bila ta lilija...

Vsa njena ljubezen je počivala na njej —

Neke nedelje je bilo, ko je šla mladenka po ulici proti katedrali. A ni šla sama — bela lilija je bila ž njo. Ljudje, ki so jo srečavali na potu, so jo s čudom opazovali. Ozirali so se za njo še dolgo potem, ko jim je že izginila izpred oči. Drugi pa so hiteli urnih korakov za njo.

Ona pa se ni zmenila zanje. Oči je upirala v tla in stiskala na prsni belo lilijo...

Ljudje so postajali drzni. Obrazi so jim žareli, in njihove oči so željno zrle lilijo, kakor bi jo hoteli mladenki iztrgati iz rok...

Nji pa je postajalo vroče. Ti pogledi so jo mamili, mešali. A vendar je nadaljevala svojo pot proti cerkvi. Tu je hotela položiti belo lilijo na oltar...

Megla se je vlačila nad strehami, po ulicah. Skoraj tema je nastala in zagrnila zemljo. Le tam daleč v ozadju je prihajal svetel žarek, ki je z vso silo prodril to meglo.

Mladenka je hitela proti cerkvi. Za njo so bili še vedno oni podivjani obrazi. Njihova prošnja: „Daj mi lilijo!“ je postajala drzna, grozeča zahteva: „Daj sem belo lilijo!“

Ona pa jo je stiskala na srce in zakrivala z rokama. Še nekoliko korakov, pa bo na varnem...

Zasledovavci pa so spoznali njeno namero, in še večja divjost jim je razžarila obraze.

„Ne sme v cerkev! Zabranite ji vhod!“

In nekaj jih je hitelo naprej, da bi ji zabranili vstop. Vroče jim je bilo. Pot jim je

lil raz živalske obraze. Njihove oči so švigale plamene, in pene so jim stale na ustnah.

Mladenki je skoraj upadel pogum. Že je razprostrla roki, da bi jim dala svoj najdražji, svoj najljubši zaklad. In pri tem je trepetala na vsem telesu. Njeni rumeni, iskreči se lasje so se na čelu sprijemali, in drobne kapljice so plavale po njem.

Tedaj pa se je iznova predramila.

„Vztrajaj še nekoliko časkov!“ jo je opominjala njena duša. „Hiti!“ jo je podžigal njen pogum. — In vztrajala je. Hitela je...

Vrata katedrale so se ječe zaprla za njo, in zasledovavci so zbežali...

Tam pri stranskem oltarju je trepetala večna lučka. Nežno, živahno... Tjakaj jo je vleklo njeno hrepenenje...

Izmučena, trudna je bila. Komaj se je premikala. Trudna je bila, trudna do smrti. Šele sedaj, ko je bila prebila vse težave, šele sedaj je čutila, kako je slaba, kako jo je prevzel strah, da bi izgubila lilijo...

Vendar njena duša je bila čila, vesela, srečna: bela lilija je še cela, nepokvarjena... In sedaj se ji je zdela nje belina še bolj bela kakor prej, in njena svežost je bila sedaj še bolj vidna kakor v začetku.

Prispela je do oltarja.

Pristopila je bliže, pokleknila in položila belo lilijo na Gospodovo mizo... In molila je, molila... — Tišina je bila v katedrali. Poltema, mrak se je širil...

Le žarki lučke so padali na njene rumene lase, in zdelo se je, kakor bi ti žarki spleтали gloriolo okoli njenih las...

3.

Po štirih letih.

Lahen vetrič je zavel po mirnem, snivajočem pokopališču.

Vznemirile so se vitkostase tuje, zmajala so se sušičava, podolgovata palmova peresa, katerim je nedostajalo balzamičnega, južnega podnebja; stresel se je temnolisti bršljan in se še tesneje pritisnil k sivkastemu zidu.

Nežni, mehki žarki zahajajočega solnca so se zigravali in odbijali na pozlačenih

črkah nagrobnih spomenikov in obsevali množico lesenih in železnih križev, ki so raztezali dolge, zleknjene sence po grobiščih.

Žalostno, v dušo segajoče so peli zvonovi... Po poti sredi pokopališča se je bližala množica gosposko-oblečenih ljudi za dragoceno krsto. Lahno so plapolali črni trakovi cvetličnih vencev, ki so se vrstili pred pogrebci.

Takoj za krsto je stopala mlada, črno-oblečena gospa. Z roko je tiščala ruto na oči, ihtela je in truplo se je bolešno stresalo. Videlo se je, kakor bi se z vso duševno močjo upirala joku, ki je silil na dan. Rahlo se je bila oprla na ramo sivolasega očeta, ki je imel tudi objokane oči. Ko so naposled spustili krsto v družinsko rako, tedaj se je tesneje naslonila na očetovo ramo in glasneje zaihtela...

Iznova je potegnil vetrič in se zaigral z drobnimi, dolgimi žalujkinimi vejicami, ki so se vznemirjale, kakor strune na harfi, ko se jih je doteknila vešča roka.

Zvonovi pa so peli in peli...

* * *

Ni ga mogla pozabiti — svojega soproga.

Ni še minulo leto, in že je blestel na belem marmorju napis: „Večno nepozabljenemu soprogu.“ Nad napisom je klečal poleg križa bronast angel tako, da se je z eno roko oprijemal križa, v drugi pa je držal zlomljeno cvetko. Upognjeno koleno mu je molelo malce čez podlago.

Spomeniki in kipi so tvorili po grobiščih motne obrise.

Mirno, tiho so spavali pod njimi dragi rajniki, usejano seme... pšenična zrna...

* * *

Izprva je prihajala na grob redno vsak teden.

A vedno redkejši so bili njeni pohodi.

Naposled so popolnoma prenehali.

Mlada je bila. Njeno srce je iznova iskalo življenja, opore. Vedno bolj in bolj je pozabljala druzega rajnika in pozabljala obljube, ki mu jo je bila dala: da bo na večno samo

— njegova... Hrupno življenje jo je objelo v svojem mamečem krilu.

Za nekaj dni se je imela — zaročiti z drugim...

Trava in plevel sta se naselila med nagrobne cvetke... Le sapice in solnčni žarki so božali in gladili zapuščeni grob...

* * *

Danes, po štirih letih je zopet prišla. Morala je priti. Srcé ni hotelo drugače...

Z nekim veseljem, z zanosom je pogledala spomenik. Nato je stopila bliže ter — obledela.

Na spomeniku se je bila sčasom naredila dolga, črnorjava proga. Bodisi od dežja, bodisi od slabega vremena. Od kolenca angelovega se je vlekla proga ravno čez napis. In mesto: „večno nepozabljenemu soprogu“ se je bralo samo: „večno — pozabljenemu soprogu.“ Rja je bila pokrila oni važni črki: „ne“...

Brala je in brala... Izpreletelo jo je po vsem telesu. Mrtve črke so glasna priča njene obljube. Kako je mogla pozabiti njega, ki jo je tako cenil, ljubil, spoštoval?

Boji so divjali v njenem srcu. Življenje, svet — in njena obljuba. A vedno močnejše, vedno določnejše je vstajala v njej ljubezen do rajnika in potisnila vse ostalo v ozadje. Njemu je dolžna zvestobo: za večno, kakor je obljubila. Da, držati jo hoče — zmirom, vedno... Dvomi so izginjali iz njenega srca — —

Povesila je glavo in zardela... Nato pa je pokleknila k grobu, in solze so tekle in se izgubljale v gostem mahu...

A v njenem srcu je bilo jasno, čisto...

Z neodoljivo silo je oživila v nji obljuba: „Na večno samo njegova!“ — — — —

Lahno so vztrepetavale drobne žalujkine vejice v večernem mraku. Njihovo šuštenje se je strinjalo z bršljanovim šepetanjem ter se izgubljalo po mirnih, tihih grobeh.

Vedno tišje, vedno nežnejše je bilo to šepetanje. Počasi je prehajalo v lahen trepet...

Tišina... Tuintam nemir, in zopet tišina...

(Dalje.)

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

(Dalje.)

4.

Miškova pesem.

Mrak se je delal v gostilniški sobi. Tobakov dim se je nagosto vlačil pod stropom. Pivci so kričali, govorili in se smejali.

On pa je sedel za mizo. Pred njim so stale starikave, začrnele citre. Tuga in bol sta mu ležali na zagorelem, ciganskem obrazu.

„Zaigraj nam, Miško!“ je dejal gostilničar Pesek in pomežiknil z očesom, kakor bi hotel reči: „Ciganska duša, igray! Čemu sem te pa najel in plačal!“

In stari Miško je prijel z zarumenelimi, koščenimi rokami za strune in udaril polnoglasen, živahen, prekipevajoč *d*-akord. Za njim: veseli, polni *a*-dur, in . . .

* * *

Čujete te glasove? Ta mladostni vrisk, ta nežni, vabeči glas?

To, to je njegova mladost . . . Daleč, daleč za gorami, kjer vzhaja zlatojutro solnce, ga je rodila mati v ciganskem šatoru.

To so trepetajoči glasovi njegovih mladih dni; to je pesem njegove notranjosti. Svež, življenja poln, prekipevajoč, razkošen ples njegovih mladih let . . . Čista so bila kakor veliko, krasno oko njegove matere; jasna kakor azurno nebo nad ogrsko pusto . . . Njenim besedam, polnim žgoče ljubezni, polnim radosti, polnim ponosa, se je vdajala njegova duša — — —

In njena beseda mu je vzbujala v srcu prve besede.

Minevali so trenutki, dnevi, leta . . . Iz kraja v kraj jih je gonila ciganska nestalnost. Beda in napor sta bila njihova stalna gosta . . .

S prstom je potegnil Miško po lepo-glasnih strunah. Zatrepetale so — dolce

pizzicato. Zveneale so, zveneale rahlo, komaj občutno, komaj slišno . . .

Ob drevesu je slonel mladenič. Z ramo se je opiral v raskavo deblo mogočnega hrasta. Roka mu je slonela v boku. Levonogo pa je bil položil križem čez desno koleno. Črni, svetlikajoči lasje so se mu v lahnih kodrih spuščali po visokem, vedrem, zagorelem čelu.

Na strani od torišča se je igrala raztrgana deca.

A on ni gledal rasposajenih cigančkov.

Na strani je sedela pri ognju njegova mati.

A on ni gledal matere.

Ob vozu je stala s kitaro v roki glavarjeva hči Paša, mlada devojka. Dolgih svilnatih trepalnic, ogljenih oči in okroglega, ljubkega obraza.

In Miško jo je opazoval. Njegovo oko je žarelo in z nekim zanosom sledilo njeni graciozni postavi. Ustni sta mu drhteli. Lahen nasmeh mu je legal okoli njih.

Paša je odložila kitaro. Prešerno, zvonko, čisto se je zasmejala, plosknila z rokama in vzkliknila:

„Miško! Miško!“

Ste čuli na citrah ta smeh, ta čisti smeh?

— In vzdih iz njegovih prsi ga je spremljal . . .

Citre so kipele, grmele, dvigale se valovito, bolno stokale, zamirale . . .

Mišku je obraz hipno pobledel. In nagubano čelo je izražalo nekaj divjega, krvoločnega . . .

Iz teh glasov se je dvigala sedaj njegova divjost. Ti strastni intervali so bili valovi njegove ljubosumnosti.

Paša je sedela pred šatorom; okoli nje vse polno mladih gospodičev. Prerokovala jim je. Njen nasmeh je bil nasmeh pretkanosti, zvitosti.

Gospodiči so odhajali. Blazirani, brez-izrazni obrazi, ozke, modne obleke, drobne, vitke palčice. Bili so to — reprezentanti nove dobe...

Vsi so odšli. Samo eden je ostal in ni hotel oditi.

Naslonil se je bil na voz in poslušal njeno kitaro. Ni hotel oditi, ni mogel oditi. Saj je njemu veljal ta nasmeh. Kako naj bi odhajal? — —

In ogenj je plapolal fantastično, preplašeno in obseval začrnele obraze... Miško je slonel na hrastu, škripal z zobmi, stiskal pesti in zvijal se...

Noč se je spuščala nad vrbje, nad gozdno ravnico — nad oddaljeno mesto. Mirno so stale smreke, kot nočni zli duhovi.

Gospodič pa je odhajal proti domu. Ni bilo lune, da bi mu svetila, in prijatelja ni imel, ki bi ga spremljal.

Čemu?

Saj ni šel sam. Njegova ljubezen je bila ž njim.

Citre so zamirale...

To vam je bila tiha noč, temna noč, mirna noč... Polglasne stopinje, šepet vej, in votlo se je začulo iz mesta kladiivo... Udarec za udarcem je naznanjal pozno uro.

Glasi, pretresujoč krik — — —

Citre so zaječale. Obup, groza, strah jih je trgalo za strune. On se jih je polastil, in on je gospodar nad njimi.

Starec Miško — ne to ni starec Miško.. To vam je tigar iz indijskih močvirjev. Bled je, oči se mu bliskajo, roke mu divjajo. Demon je, ljubosumen demon-maščevavec.

In sedaj ste čuli iz strun ta jok? to mozg pretresujoče vpitje? Ste čuli?...

To, to je bila mlada ciganka Paša, ki se je vrgla na mrtvega, v krvi ležečega gosposkega popotnika. Njeno strto oko je iskalo Miška, ki je stal onemel ob svoji žrtvi....

Otožni, melanholični akordi. Žalost brez miru, brez tolažbe.

In sedaj! Ozka celica, omreženo okno. Pajek prede med golimi zidini samotno

mrežo; zamolklo škrti črvič v zastarelem lesu njegove postelje.

Dan za dnem... Žalost vzkipeva in ponehuje. Groza nad seboj samim se mu družiti.

Jih vidite, te solze kesanja? Vró mu kakor studenec izpod gore, in mrzli led okoli srca izgineva...

Leto za letom: deset, enajst... A iz vseh veje neka tiha resignacija, neka zadovoljnost, neki mir.

Ga li čujete? — Vesel je, da trpi. Saj je zaslužil...

A sedaj? — — —

Poslušajte strune radostni vsklik! To je dan njegovega pomiloščenja — — A iznova so prehajali *dur*-ovi akordi v otožni *mol*. Naposled je plakala samo otožna *e*-struna.

Miško je prišel v tabor. Toda vsi obrazi so mu bili tuji. Bratje ga niso spoznali...

Paše že davno več ni — — —

Sam je odhajal potrto v svet. Monotoni, trudni so njegovi koraki. Citre ga spremljajo....

* * *

Miško je doigral. S koščeno roko si je obrisal pot raz čelo in pogledal naokoli.

Pivci so molčali molk. Le kovač Juri je hripavo kriknil: „Cigane, pij! Žalostno si igral!“

In Miško ga je pogledal, prijel za kozarec in komaj vidno srebnil.

Trenutek pozneje so igrali njegovi prsti veselo koračnico. Debelemu krčmarju se je tresel ogromni život, ko je po taktu stopical z novo pijačo k mizi...

5.

Parabola o mravlji.

Davno je bilo že zašlo solnce v sivo' megleno morje. Megle, ki so se hotele izpočetka umekniti, da bi mu naredile prostor — kralju dneva — so postajale vedno drznejše, ko so videle trudnega in zaprašenebega nebnege popotnika, in so se združile v nepredorno množino.

Zadnji tresljaji solnčnih žarkov so še zadeli obronek gozda, nekaj hipcev trepetali in — — izginili.

Od planin sem je vel tihoten, hladen vetrič, komaj čutno, komaj vidno. Poredkoma je zavel in v prenehljajih, kakor bi se bil izgubil in iskal izhoda — — —

Ona pa je stopala po peščeni poti nizdol. Mračen, nem in velik gozd jo je obdajal. Bil je ta gozd gozd pogube in teme. Rjavosivo je razpenjal večerni mrak svoja tajinstvena krila, vedno močnejše, vedno hitreje, silneje.

Lepa in krasna je bila samotna popotnica. Vitka in tenka črez pas; njena hoja je govorila o njeni gibčnosti, elastičnosti. Neprimerno velike oči so ji živahno gorele — bile so kakor lučce ob močvirju — in ponosno so ji stale na glavi široke pahljače. Mlada in polna življenja je bila ta — mravlja.

Vedno hitreje se je premikala. Hitela je proti domu.

Tema okoli nje se je večala. Niti belega peska pod nogami ni mogla razločiti. Ob bilje in koreninice se je zadevala z glavo in s tipalnicami.

Po dolgi, mučni hoji je prispela na velik prostor, ki je bil gluh in mrtev. Nikjer niti trohice znamenja kakega življenja. In tema... tema... črna, gluha tema...

Mravlja pa je bila vsled dolge hoje trudna in izmučena. Naslonila se je na jesenski odpadli list.

Opojen, sladek spanec jo je prevzemal s trudno in lenivo toploto in ni se mu mogla ubraniti. Stisnila je nožice, zakrila s pahljačama oči in zaspala...

Megle pa so se vlačile, stiskale, vabile in klicale iz vseh kotov, kakor bi hotele zadušiti trudno popotnico.

Bile so nagajivke te meglice. Niso je hotele zadušiti, samo pot so ji hotele zakriti. In klicale so se, vabile so se

Mravlja-zaspanka se je po dolgem času prebudila.

A ni bilo to mirno prebujenje. Ni bilo srce vzdigujoče vstajanje.

Bilo je prebujenje, nasičeno s trepetom in grozo... Povsod naokoli meglica, in nedaleč od nje njena sestra, in zopet meglica tu, sestra tam — Niti koraka pred seboj ni mogla razločiti. Megle, tema, breg, prostor — velik, neprehoden, in pota so vodila na vse vetrove. Kam sedaj? Kje je prava ste zica, ki vodi pod domači krov?...

Mravlja je obupana vztrepetala. Kako domov, kam domov, kod domov? — — In tu naj čaka dolgo, dolgo... Ozirala se je naokoli, a nikjer rešitve. Povsod tema, a tema je ne bo de rešila!

Tedaj pa je prodril megljo trepetajoč žarek. Bil je zlat žarek... Ne, ne to ni bil trepetajoč, zlat solnčni žarek... Je-li bila hipna misel, bleda misel...? Ne, to ni bila hipna misel, bleda misel... Bila je zlata ptičica, ki je priletela skozi meglico, sela na vejico in rekla mravlji:

„Po tej-le poti hodi — ta te vodi k domovju!“

In odletela je, izginila je. Urno in hipno, kakor je prišla.

Mravlja je ostala zopet sama na razpotju. Vedela je pot, rešena je bila. A udarila je z nožico ob peščena tla in dejala:

„O, saj to ozko stezico sem sama tudi videla! Šla bi bila po nji tudi brez tebe, zlata ptica. Toda kaj naj hodim po tem trnjevem, skalovitem bregu?“

In mravlja se je obrnila proti zahodu in šla po gladki poti v — blatno močvirje...

6.

Gozdna fantazija.

Na parobku je sedel in pisal v svojo mapo z živordečimi platnicami.

Drevje je molčalo tihi molk pomladnega popoldneva. Dež se je bil vsul nahitro, kakor bi izlil iz škafa, in zopet je posijalo solnce. Tisoči biserov, krasni kakor solze božje ljubezni, so se iskrili po svežem, majnikovem zelenju bukovja in kostanjev, po temnozelelenih, na skrajnih koncih bledih vejah jelk in smrek, po komaj vstali travi. Dobrodejna vlažnost se je širila naokoli. Vrelec je žu-

borel urno, kakor bi peval veselo koračnico, in njegovi valčki so prehitevali drug drugega in se zadevali ob skalnato, tuintam rjavo ilovnato obrežje. In ščinkovčev glas, vesel, prekipevajoč, grgrajoč se je družil s tem šepetom. Tuintam je zapel kos Z vrha visokega borovca pa se je raznašal vesel, nov „kuku — kuku“ ter se izgubljal v daljavi — — —

Osmošolec Petrinov pa je sedel in pisal v svojo mapo z živordečimi platnicami. Sedaj in sedaj je dvignil glavo, pogledal naokoli in globoko potegnil vase balzamičnega zraka. Prsi so se mu širile, širile In neko prijetno, blagodejno čuvstvo se ga je lotevalo, mu legalo na dušo, napolnjevalo vso notranjost. Zdelo se mu je, kakor bi mu vsa narava nekaj pripovedovala, nekaj šepetala In njene besede so bile kakor blagodejni mir, ki je dihal povsod; bile so kakor lahni dež, kakor iskreča se jutranja rosa. Čutil jih je, slišal jih je — a njihovega pomena ni umel. Z balzamičnim zrakom jih je vsrkaval, med šuštanjem svežezelenega listja so se širile

Svinčnik v roki mu je obstal, živordeča mapa je ležala zaprta pred njim in strmel je venomer predse. Na obrazu mu je ležala nenavadna napetost. Bil je to izraz človeka, ki stoji pred vrati in se trudi, da bi odprl umetno ključavnico. Njegov duh se je mučil in njegova zmožnost je iskala izrazov, da bi opisal ta mir, to blagoglasno, harmonično melodijo radostne, pomladne pesmi.

A ni šlo.

Odpiral in zapiral je mapo pred seboj. Pisal, črtal in — zopet pisal. A vedno in vedno je zmajal glavo. Njegovo opisovanje je bilo nežno in polno poezije. Zdelo se mu je, da mu veje iz mape prav isti, vlažni, balzamični vonj. Vse vse: le tega šepetanja gozdovega, teh skrivnostnih besedi teh ni umel.

Zaman!

* * *

Po poti, ki je vodila nekoliko vstran od onega parobka kjer je sedel Petrinov, je prišla mlada gospa. Ob straneh sta veselo

govoričila njena otroka, sedemleten sinček in leto starejša deklica. Vpraševala sta mnogo, mnogo. Tuintam sta utrgala vejico, cvetko, peresce in radovedno izpraševala mamico: kaj je to? kako se temu pravi? ali raste samo v gozdu? . . .

In mati jima je odgovarjala: potrdila ali zanikala, kakor je ravno vedela.

Takrat pa se je iznova oglasila na boru kukavica. Njena enoglasna in enostavna pesem se je veselo, jasno oglasila po mladem gozdu.

„Kuku! — kuku!“

In otroka sta jo oponašala. Kukavica jima je redno odgovarjala. Le tuintam je prenehala

„Vprašaj jo, Emica, koliko let boš živele.“

Bratec in sestra sta vzkliknila istočasno:

„Kukavica, naštej nama najina leta!“

„Ne oba obenem! Vprašaj ti, Vladko!“

In deček je ponovil:

„Kukavica, naštej mi leta.“

Ptica je kukala dolgo, dolgo.

Vladko pa je štel: „Tri in dvajset — — pet in dvajset“. . . .

In kukavica je prenehala.

„Še meni! Še meni, kukavica!“

In neutrudna pevka je zakukala.

„Enkrat — — dvakrat. . .“

Nič več. Nehala je. Emica je žalostno pogledala mamico in rekla:

„Samo dve leti.“

„Kukavica je trudna. Ne ljubi se ji več.“

„Ali res?“

„Res.“

Ta odgovor je Emico utolažil. In zopet ji je zaigrala radost na svežem, razcvitajočem se obrazku.

Vladko je pa iznova vprašal kukavico:

„In ti, kukavica?“

Kukavica je zakukala — osemkrat.

Deček pa je mislil: Osem let. Emica samo dve leti. In nič več ne bodem imel sestrice. S kom se bodem potem igral? Komu nagajal, ko ne bode več Emice? O da bi bila kukavica moja sestra, potem — še osem let. . . .

In deček je moral izraziti naglas svojo misel:

„Mama, ali bi ne bilo lepo, ko bi bila kukavica moja sestra?“

In mati, ki se je ravno spomnila, kako je tudi nji, ko je bila še otrok, naštela kukavica samo tri leta, je rekla kar tjavendan:

„O da!“

Nato so odhajali vsi trije po poti dalje. In otroka sta zopet trgala rožice, resje, zimzelen, in zopet sta vpraševala in se smejala.

Kukavica pa je odletela

* * *

Petrinov je videl ves ta prizor. Z zanimanjem je poslušal oni razgovor. Pri zadnjem dečkovem vprašanju pa mu je nekaj zatrepetalo v srcu. Bilo mu je, kakor bi bil kdo lahko z roko potegnil po srcu. Bilo mu je, kakor bi se srečalo mlado, novo čuvstvo, z onim, ki mu je ležalo v srcu in si ga ni vedel tolmačiti.

Vstal je. Zaprl je svojo živordečo mapo in odhajal po poti proti domu . . .

* * *

Jasno je razlival polni mesec svoje srebrnčaste žarke po okolici, po hišah in razobešal po oknih svoje drobne, iskreče se in sanjajoče mrežice.

Petrinov je stal v sobici pri oknu. Svetlo je bilo; le v kotih se je stiskala motna tema v neprozorne klobčiče in mrak je lezel proti stropu.

Kasno je bilo in tiho . . . Pritrjeno steklo na oknu je tuintam zazvenelo, kadar je po-

tegnila nočna sapica. Čulo se je, kakor bi se utrgala spremna e-struna na elegijskih citrah. Sedaj in sedaj so se slišale bežeče stopinje, ki so umolknile v daljavi. In zopet je razpela tišina svoje peruti

Naslonjen na zid je Petrinov gledal one neprozorne, temotne klobčiče. In bilo mu je, kakor bi jih videl tudi v svoji duši, te klobčiče — kako so se večali in z mrakom polnili dušo V njem so vzhitevale misli, kakor v hladu megllice iz jezera.

Sestra — je rekel deček. Kukavica njegova — sestra? Ni li to, kar ga moti že od popoldne? — — Da, da Ni-li to, kar je čutil v gozdu, med šepetanjem borov in jelk, brez in bukovja? Mu li ni isto pripovedoval studenec, govorile ptice izmed vej?

To je bilo! A on ni umel, ni čutil. No, sedaj mu je jasno. Da, bila je vsa narava blagglasna melodija, ki je z njim vred izražala svojo zahvalnost skupnemu Očetu Stvarniku. Da, umel je oni tihi, drevesni šepet . . . Bratec si naš; sestrice smo tvoje; govorile so mu smreke, šuštel je bilje, žuborel je studenec, pele in klicale ptičice.

In tedaj mu je bilo, kakor bi se srečalo mlado, novo čuvstvo z onim neznanim, ki mu je ležalo v duši in se prijateljsko poljubilo

Še dolgo je slonel Petrinov na oknu in prepuščal dušo tihi sreči. In ona se je igrala z luninimi žarki in žnjimi pela slavo svojemu skupnemu Očetu vesoljnega stvarstva.

(Dalje.)



Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

(Dalje.)

7.

Paleta.

† Fr. Dobnikar-ju v spomin.

Pred menoj je ležala njegova paleta. In na njej so se držale posušene barve: zelena, živordeča, bela, modra, črna.

Glavo sem naslonil v dlan in nepremično sem jo zrl to njegovo paleta, nepremično sem upiral svoje oči v te posušene oljnate barve, gledal sem jih, strmél sem vanje, a ne kakor bi jih ne poznal teh barv, ne — poslušal sem povest njegovih dni, ki so mi jo govorile, z otožnim glasom...

Pred mojo dušo so se vrstili dogodki, hipi iz njegovega življenja, drug za drugim. Polagoma so se dvigali in obnavljali v meni kakor melodija tožne pesmi...

I.

Nekoč je bilo, še veš?

Sama sva sedela na klopi pod zelenim gabrovjem ob poti, ki je vodila skozi gozd. Lahen brežiček, posejan s pestrimi, pisanimi cvetkami — okoli njih so se smukali lahko-krili metulji — in dalje, dalje samo zelenje, pisane, življenjapolne livade.

Povsod cvetlice: rdeče, bele, modre, in za nama je cvetel bezeg. Njegov presni duh se je vzpenjal kvišku skozi gosto listje, širil se nad peščeno potjo, družil se z onim vonjem, ki je prihajal od cvetok, in lahen vetrič ga je raznašal naokoli.

Pomlad je bila, življenjagorka, razkošna pomlad.

In govorila sva. Ti bolj malo, tuintam. Govorila sva o bodočnosti; še nekaj mesecev in prosta, prosta kakor ptiča bodeva z razstrtimi, svobodnimi perotimi poletela naprej, samo naprej, za svojimi ideali.

Drevje za nama je šepetalo komaj čutno, komaj slišno. Vsako trhlo vejico, ki bi jo

neprevidna noga brze veverice odlomila, bi lahko slišala. Koliko so si imela drevesa povedati! Pripovedke o lepi deveti deželi, ki leži za devetimi holmci, obdana od sedmih studenčkov — in tjakaj bodo poromala, kadar bodo prosta... Tam ni viharjev, tam ni hudobnih sekir. Večno solnce, večno tihi mir...

In najini srca sta poslušali to povest z vnemo, z navdušenjem, z nekim daljnim upanjem in s tiho radostjo, ki se je oglašala v njih. Saj sta tudi sanjali o deveti deželi, ki leži za devetimi holmci, obdana od sedmih studenčkov...

Tedaj pa je prišel po stezici deček. Lonček je imel v roki in v rdečih, svežih ustecah rumeno slamico. Tuintam je pomočil drobno slamico v lonček, jo prinesel k ustnam. Zdrava ličca so se mu lahko napela in pihnil je skozi slamico. Na njenem koncu se je naredil mavričast mehurček, ki se je večal, zibal, trepetal in odletel kvišku... kvišku... in se razpočil.

Z zanimanjem si ga opazoval, in obraz se ti je zresnil, ko si rekel počasi, tiho, kakor bi se bal slišati samega sebe: „Najini gradovi“ — —

II.

Že dalje časa je bolehal. Neozdravljiva bolezen. V naslanjaču je sedeval ob oknu v bolnici zavrt v dolg, topel havelok.

In odtod je opazoval življenje dan za dnem: ljudi, ki so hodili mimo, delavce, gospode, gospe. Včasih pa so mu oči uhajale na nasprotno stran ceste, na malo hišico sredi bolniškega vrta. Dolge, zleknjene rdečkaste črke: „Mrtvašnica“ — so se jasno razločevale. Dan za dnem jih je gledal in se čudil, čemu se ni vznemirjal, ko jih je čital. Ko je zrl mimoidoče, jih je opazoval, temu ali onemu se lahko nasmehnil. Kam se jim tako mudi? kam hitijo? je ugibal.

Zgodajrano in vedno ob določenem času je videl vedno gotove ljudi. Ob šestih: množica delavk, blede, suhi, bolehavei obrazi brez življenja; za njimi trudni, zarjaveli obrazi delavcev; tuintam zakasnela mlekarica.

Ob polusedmih se je navadno prikazala ona tipična ženica s kruhom; ob sedmih so se vračali domov sprevodniki z dolgimi, zamazanimi, v klobčič zvitimi kožuhi na hrbtih.

Vsem se je mudilo in vsakdo je imel svoj cilj, vsi so hiteli drug mimo drugega.

Tuintam pa se je vil mimo mrliški sprevod, in na uho so mu prihajali otožni, pretresujoči glasovi psalma „Miserere“, ki so ga vznemirjali in mu klicali na dan misli: Še malo, morda le še nekaj dni — in pred tvojo krsto se bodo razlegali isti glasovi istih pevcev, za njimi bela krsta, mogoče venec, oče, mati, bratje, tovariši — — vsi, vsi — —

A polagoma so mu ginile te misli, in upanje, komaj čutno, skrito upanje, da ozdravi, se mu je oglašalo v srcu in klicalo: „Morda — morda —.“

Tako je živel že od jeseni in bivanje pri oknu je bila njegova najljubša zabava. Tuintam pa mu je prišla ideja in vzel je kos papirja v suho roko in začrtal nanj risbo, označil jo s par potezami.

In zopet je zrl skozi okno, gledal je življenje, gledal je ljudi, vesele in nevesele, a vedno je mislil: kam hité, kam gredó? In on — kam gre? Naprej — telesno ne, a duša njegova mu vzhiteva vedno za ciljem, za namenom... Ali res? — Čuti samo, a povedati bi ne mogel... In če jih gleda, te elegantne kočije, te gospode, te oblastne in vendar tako materialne ljudi — nič si ne želi nazaj! Saj se je že privadil misli, ki jo bere med rdečimi črkami mrtvašnice...

Včasih pa gleda v živordeče, za gorami izginjajoče solnce in zdi se mu, kakor bi ga vleklo s seboj to živordeče solnce, kakor bi ga klicali in vabili ti živordeči žarki... In njegova duša hoče za njimi, naprej... tjakaj, kjer ga čaka vedna pomlad in zopet vedna pomlad in zopet vedna pomlad...

III.

Zadnjič je bilo, dobrih štirinajst dni pred njegovo smrtjo. Ob oknu je sedel za belimi gardinami in bela, jedra solnčna svetloba se je razlivala po malem, ljubkem prostoru. Prijeten duh po karbolu in jelkovem olju je plul po sobi.

Sam je sedel ob oknu na naslonjaču, in njegove modre oči so zrle vedno v eno smer.

Neka skrb nas je navdala prejšnji dan, ko so nam povedali, da se mu je poslabšalo in z vročim sožaljem smo si pripovedovali to vest. In dozdevala se nam je ta slabost še večja, in že smo pričakovali s strahom smrtnege sela...

Začudili smo se, ko smo ga zazrli na stolu in še bolj čilega, jasnega nego navadno. Lahna rdečica mu je božala suhljata lica, in nasmeh mu je ležal na ustnih.

„Saj nisi tako slab!“ smo rekli vsi trije obenem.

„Kdo je pa rekel, da sem?“ je vprašal trdo, z naporom. Izkušal je dati svojemu glasu neko odločnost, krepkost, in obraz mu je hipno pobledel, na oči mu je legla trudnost, in bolna žalost se ga je lotila.

Bleda, tiha otožnost mu je objela dušo, in po obledelem licu mu je prilezla solza, ki jo je hitro otrl s prstom in pogledal v stran, kakor bi se bal, da bi je ne opazili...

Videl sem jo to belo, osamljeno solzo in v nji sem čital očitanje: „Tako težko čakate moje smrti!“...

Ne, ne, prijatelj! Trepotali smo s teboj, s teboj smo upali vedno, vedno...

IV.

Od časa do časa je zavel veter, in zašumel je sveži gozd, šibila so se vitka debla jelk, krivile so se tanke brezove vejice druga proti drugi, kakor bi si pripovedovale tožno, črno vest, zgenile so se sveže-zelene bukve, in zašelestelo je jesensko perje med sočnatim biljem.

Ob drevo naslonjen sem zrl proti nebu, ki so ga bili temni oblaki skoraj zastrli. Bilo je to nebo oblačno, kakor moja duša,

ki so jo vzburljali vetrovi žalosti. V gaj sem prihitel, potreben tolažbe; srce moje je iskalo hladila, in um miru, časa, da se zbere.

Osamljenosti sem iskal, da bi se razplakal... Kako je mogoče? — — On je umrl, prijatelj, tovariš — —

Srce moje ni hotelo verjeti, in um se mu je skoraj udajal. Lotevala se me je neka apatija, trudnost...

Kako je bilo? —

Na pokopališču sem bil ob odprtem grobu.

Ciprese in žaluške so žalostno obešale svoje vejice k tlom. Kakor bi hoteli zaplakati za teboj, prijatelj, tiha cipresa, vitka žaluška...

In okoli so bile bele peščene poti; sveža travica je poganjala, in cvetele so dišeče, razkošne vrtnice, bele, rdeče, rumene. Kadar je zavel veter, so odpadali njihovi beli lističi, odpadali rumeni lističi, odpadali rdeči lističi.

Tudi ti si bil vrtnica v svojem življenju.

Bela vrtnica je bila tvoja duša, in njeni lističi so bile tvoje nedolžne slike.

Rumena vrtnica je bila tvoja duša, bila je kot vzhajajočega solnca pozdrav.

Rdeča vrtnica je bilo tvoje srce, in njeni lističi so bili tvoja ljubezen do Onega, ki je zasadil in zalival tvojo zmožnost...

In sedaj? — Na tleh je stala bela krsta, in mi okoli nje.

Spomeniki, krasni spomeniki iz belega marmorja, iz izglajenega apnenca, iz črnopogastega kamenja so stali visoki, mali in srednji povsod po grobeh.

In na tvoji krsti je bil tudi spomenik. Velik, svetovni spomenik Onega, ki je zate trpel...

In sedaj si tu! Dopolnili so se dnevi tvojega življenja — — —

Po suhi, tisoče milj dolgi ravnini, po prašnih potih si hodil, in le tuintam je vzdramila pisana cvetka tvoje oko, in le tuintam te je vzpodbujalo zelenjapolno upanje. Ne-prestrašeno, neutrudno je plaval tvoj duh naprej proti oni daljni modrini v neskončnosti izgublajočih se gorâ. Hitel je, da bi

dosegel cvetlic polno, z gozdom obrobljeno dolino.

In stopal si... Napor, trud in muka sta te utrudila — a duh je bil še vedno čil, veder, zdrav... Sedaj pa je zazrla tvoja duša prav blizu modrino v neskončnosti izgublajočih se gorâ in prispela v cvetlic polno, z gozdom obrobljeno dolino — — —

Vedel sem, srce mi je govorilo o tem, in vendar se nisem mogel utolažiti. Bežal sem v gozd, da premišljam, da se zberem in le vedno sem se žalostil. Saj me je vsaka stezica spominjala — nate.

Zrl sem v tla, naslonjen ob sivo hrastovo deblo, dolgo, dolgo... Tedaj pa sem začutil neko prehajanje misli, neko topenje one ledene žalosti, in glava se mi je hladila. Nekaj trenutkov nisem mislil ničesar — —

Nato pa sem stopil iz gozda na plano. Veter je bil jenjal, oblaki so bežali pred vzhodnikom, in globoka, temničasta modrina neba me je pozdravila, ko sem se ozrl nanjo.

Pred menoj se je širila dolga ravnina, zavita v prozorno, kakor pajčevina tanko tančico, posejana z drevjem, z vasicami, s cerkvicami.

Zenice mojih oči so se širile, napajale se s to sliko. Tam za gorami so trepetali zlati žarki, polni topline, polni ljubezni, polni moči. Čist, z balzamom hrepenečih cvetličnih čašic nasičen zrak me je lahko božal po razbeljenih licih. Srce, ki ga je stiskala žalost, se mi je širilo in se napajalo z neskončno ljubeznijo, ki je odsevala od vseh strani. Vriskal bi, pel bi, kot jutranje zarje buditelj, preprosti škrjanec — — —

* * *

A tako? — Premaknil sem se po dolgem času in pogledal naokoli.

Še vedno je ležala paleta pred menoj in rahlo so se zlivale otrdele barve druga v drugo.

Nekaj hipov, in vse to mi je rajalo pred dušo, nekaj trenutkov, in preživel sem ob teh barvah nekaj nezabnih dogodkov iz njegovega življenja?

Vprašujem se in čudim — Ne! ne čudim se, saj je bilo vse, vse, kakor danes. Le tebe ni več. Ostala mi je paleta, posušene barve in čopiči — — —

In vidiš? —

Po tej paleti bom razlival tudi jaz svoje barve, in isti čopiči naj nanjo slikajo mojo dušo...

8.

Mojega življenja mlaj.

Zvečer je bilo pred praznikom. Nad vasjo je ležal mir, oni tihi, predpraznični mir, ki vodi s seboj ono obično srčno blaženost... Mrak se je spuščal na zemljo vedno intenzivneje. Komaj vidno so se razločevali vrhovi sadnega drevja, katero se je dvigalo med hišami.

Iznova sem šel po ozki ulici, ki je vodila mimo cerkve.

Hiše so temnele v svinčenosivem mraku.

Na vratih so stali goloroki možje in kadi iz kratkih pip. Vidna zadovoljnost jim je plavala na obrazih. In mladenke so sedele na klopeh, in tihe melodije svežih preprostih grl so se širile po mraku.

Tropa bosonogih paglavcev je kričala na gričku ob cerkvi. Ob cerkvenem zidu so ležala dolga vitka debela jelk-mlajev.

Ob njih sem se ustavil, in oko mi je obviselo na pobeljenem deblu, ki je bilo največje, najlepše.

In tedaj so prihajali po vasi fantje v delavniških suknjah. Trdi, krepki, žilavi tipi. Drug poleg drugega so se vstopili ob mlajih in odložili suknje.

„Ali jih boste?“

„Bomo jih.“

Umeknil sem se na stran, sedel pod domači oreh, ki je širil svoje velikoliste veje nad trato tostran ceste.

Oprijeti so se najlepšega mlaja. Kite na rokah so se jim nategnile, obrazi so lahko zardeli, ko so ga prvič dvignili.

* * *

Tudi jaz sem postavljaj svoj mlaj, skozi vse svoje življenje.

„Dom in Svet“ 1901, št. 8.

Tudi jaz sem se upiral in dvigal, in kolena so se mi šibila pod težo mojega mlaja. Tesno čuvstvo, skoraj strah me je obhajal, ko sem ga začel dvigati, in to čuvstvo mi je stiskalo prsi vedno tesneje, vedno silneje. Strah in trepet so bile moje misli, in suha, slabotna je bila moja sila.

A jaz nisem postavljaj svojega mlaja v mraku.

Rano zjutraj sem se ga lotil. Prvi solnčni žarki so me pozdravljali, kakor bi me hoteli vzpodbujati. Zeleno drevje je šustelo, šumelo in pelo svojo monotonno pesem. Morda meni v božilo?

In ko sem zazrl to vitko, ravno, gladko deblo, me je prešinjala radost. Z vnemo sem ga oprijel pri vrhu in uprl sem se. Komaj vidno sem ga dvignil, in moj pogum ga je podprl. A nisem ga dvignil v enem dnevu, tudi v enem letu ne, svojega mlaja.

Leto za letom sem se ga loteval, in vedno višje se je vzpenjal. Vrh njegov ni uvenel v vseh letih, le še bolj je zelenel in me božilo. Dajal mi je srčnost, pogum, radost.

Z mojimi leti je rasel moj pogum, moja moč, in vedno lažje je bilo vse delo, ves trud in napor.

In besede sem čul, božilne besede, bolj ko sem dvigal svoj mlaj, vedno več, vedno več...

In sedaj stoji moj mlaj. Kvišku kipi njegov vrh, kvišku proti nebni modrini, in rahlo se ziblje njegovo vejevje.

Radost prešinja mojo dušo, ko se oziram na ta svoj mlaj, in ginejo mi spomini na prestano muko, trud in težavo petnajstih let...

* * *

„Hoo hoop!“

Zadnjič so zavpile mlade moči, in mlaj pred cerkvico sv. Urha se je zazibal v jami in obtičal. Kamenja so zabili ob njegovem deblu in prsti so nasuli okrog —. Mlaj stoji.

Mlaj stoji pred cerkvico sv. Urha, stoji in stal bode, a samo osem dni... Moj mlaj pa bode stal vse življenje, zakaj skala, ki sem ga nanjo postavil, je vedno trdna, nepremična — večna...

9.

Ob Cirkniškem jezeru.

Jezero tiho pluje s svojimi valovi.

Vitko bičevje se ziblje v lahnih tresljajih nad valovi, priklanja se, dviga, in temnozeleno njegova barva se pri gibljajih izpreminja, preliva v svetlozeleno v vseh nuančah. In sivorjavkasti, cvetoči vrhovi tršice lahko trepečejo.

Drevje s svojim temnim ozadjem gleda kvišku proti gozdnemu Javorniku, proti vrhovom, ki se dvigajo iz vodá proti nebu.

Iz zvonika cerkvice sv. Petra se glasé zvonovi, tiho, nežno, kakor bi tožili, kakor bi prihajali iz globin jezerskih požiralnikov.

Temnozeleno voda se stiska k sivim, kvišku kipečim skalinam. Radovedno ogledujejo vitke jelke svoj mladostni stas v globokem ogledalu.

Valčki se zadevajo ob skaline, odbijajo, šumé, šepečejo. Vznemirjeni si pripovedujejo pravljico o Ribičevi hčerki.

Dviga se, dviga iz globin mladostna postava. Zeleni, dolgi, sluzasti mah so njeni lasje. Oči njene? Globoko, temno jezero. Globlje so kakor požiralnik. „Zadnji kraj“...

Tiho plaka in solze ji padajo nazaj v jezero...

Ste-li čuli povest njenih dni?

Revnega ribiča hči je bila. Tedaj še ni bilo jezera. Le potok „Stržen“ je tekkel po ravnini, ki je na nji valovalo zlato valovje žitnega klasja. Lepa je bila, mlada je bila — in prevzetna je bila.

Mladenci so se ozirali za njo, preprosti, pošteni ribiški sinovi. Snubili so jo drug za drugim, in drug za drugim so prihajali sami domov. Le obrazi so jim bledeli, hirali, veneli...

„Ne maram vas, moj mož bo zlati kralj iz Javornikovih globin!“ In zvonko se je smehljala, šalila, odbijala ter se zaobljubljala zlatemu kralju, ki stanuje v globokih votlinah pod gozdnatim Javornikom.

Noč je bila. Tema je bila, in nevihta je vršala nad drevjem, nad hojami, in hreščala so zlomljena debla. Ribičeva hči je hitela k potoku, da si opere krilo. Ni je bilo strah — saj je bila tod okoli doma.

Prala je krilo, prala in pela.

In njen glasek se je čul med vršanjem viharja, odbijal od sivih skal.

In gozd je šumel, tema se je zgoščevala, in noč se je stiskala, krčila —

In potok Stržen je naraščal, večal se, širil, kakor bi pripravljaj pot — svojemu kralju.

Blisk — tresk, — in pred mlado perico je stal zlati kralj v vsi svoji podzemeljski krasoti. Okolica je gorela vsled blišča njegove obleke, in potok Stržen je kipel vsled goreče njegove ljubezni.

Prijel je mladenko za roko, prižel jo na prsi, in valovje je zakipelo, zašumelo, razlilo se črez bregove. In pod njihovimi koraki je izginjalo zlato polje, rušile so se ribiške kočé...

A ženin je peljal svojo nevesto v temne globine pod Javornik — —

Rad ima svojo nevesto — njej pa se toži po ljudeh in vedno plaka, plaka celo zimo, celo pomlad, in šele po letu se ji posušé solze, ko ji zlati kralj dovoli, da sme iti na zemljo. In pred njenim prihodom izgineva valovje v globinah; z votlim gromenjem se valé vode v temo, za njimi pa vstaja sveže zelenje, travica, in pripravlja pot ženi zlatega kralja...

Temnosiva krila spuščá mrak nad gozdom, s temnimi pajčevinami prede tema svoje mrežice nad vodami, in listovi spuščajo suhe listke v vodo, vedno niže, niže, vedno bolj redko... Listje se suče, suče v vodovju, druží, odbija in zopet druží.

Jezero je tiho, popolnoma tiho — — —

In od cerkvice sv. Petra tožijo zvonovi, mehko, tiho — — —

(Konec.)

Konture.

Spisal *F. S. Pavlétov.*

(Konec.)

10. Kes.

Po daljni ravnini je stopala. Sivkast pesek, tuintam trnje: nekaj vran je preplašenih zletelo pred njo.

Stara je bila, izmučena, trudna. Pri vsakem koraku je postala in gledala za seboj. In v njenih očeh je begala zbeganost, trepet. Ozrla se je proti nebesom. Umazano-rumeni, dolgi oblaki so se širili nad daljno puščavo in tam na zapadu so se poslavljali zadnji žarki.

In tam daleč proti jugozapadu je temnelo nekaj. Gozd?

Ona ne ve. Ne more vedeti, saj stopa danes prvič po ti poti. In sama je kriva, sama ...

Pred davnimi leti je bilo. Koliko? — Ne spominja se.

Hčerko je imela, ki je bila krasno dete. Oči njene, kakor modre vijolice, njen stas kakor stebelce lilije, njena polt kot gladka brezova skorjica. Da, taka je bila. In ona jo je ljubila, negovala. Volja hčerke je bila njena volja. O, da ... Žalibog, da. In hčerka je rastla, je procvitala kot razvijajoči se popek vrtnice. O, da ... Ona pa ji je puščala vso svobodo, preveliko svobodo. Kako je že bilo? Vojaki so prišli v vas, in hčerka jih je rada videla, občudovala. Vojaki so odšli in — ž njimi njena hčerka ...

Kdaj je bilo? Dolgo, dolgo ... Ne spominja se več. In čakala jo je, čakala dolge dneve, dolge mesece, dolga leta. A ni je bilo ... ni je bilo. In včeraj — je-li bilo včeraj? — je dobila naznanilo, da je — umrla zapuščena v bolnici v Trstu. A ona ni jokala, Nič se je ni prijela vest o hčerini smrti. Nič prav nič ...

In šla je dalje po daljni daljini in žarki so izginjali. Gozd pa se ji je vidoma bližal.

Dospela je v gozd. Trudna, upehana je sedla na parobek in se naslonila na mahovito deblo mogočne bukve. In oči so ji lezle skupaj ...

Iz gozda se ji je bližala visoka postava. Njena hoja je bila lahka, elastična. Zdelo se je, kakor bi se ne dotikala tal. Oblečena je bila v dolgo, temnordeče oblačilo, ki je bilo potreseno s pepelom. Dolgi, kostanjevi lasje so ji padali na vse strani, in njeno obličje je zakrival sivkast pajčolan. Ko je prispela do starice, obrnila se je k nji in dvignila roke proseče k nji. In takrat se je razgrnilo dolgo oblačilo, in starica je videla pod njim belo, z zlatom prešito oblačilo, ki je je trnje sklevalo na vseh straneh. In starica se je začudila, ostrmela in prijela ono trnje in je začela poljubljati. Ko je je prvič poljubila, začutila je v svojem srcu neko breme, ki jo je težilo, vznemirjalo.

Poljubila je trnje drugič in po njenih licih so se vsule dolgo časa zadržane solze.

Ona postava pa ji je položila roke na glavo. Starici je bilo pri tem, kakor bi se tajala in topila vsa njena mrzla, otrpla notranjost, in neko hrepenenje se je je lotevalo. Njeni uveli ustni pa sta prosili: „Usmiljenje!“

Njena duša se je umivala v kesanju.

In to je hotela ona veličastna žena.

Pripognila se je k starici, poljubila jo na lice in še silnejše so se vlile solze. Nato pa je izginila. Starica pa je zrla skozi solze za njo in nek dobrodejni mir je dihal vanjo.

O da, njena popustljivost je bila kriva ... Njena prevelika ljubezen je pogubila hčer ...

Iznova so se ji ulile solze, solze, ki niso hotele prenehati — —

Kaj je bilo? Ali je sanjala? Ne, ni sanjala. O tem so pričale solze, ki so ji trepetale na razoranih licih.

11. Čuvajnica št. 733.

I.

Sredi gozda na brežini je stala osamela čuvajnica. Že leta in leta ni bilo notri sledu o stanovalcih. Ni bila velika ta čuvajnica. Dva metra široka, tri dolga. Za njo je stal lesen, podrt hlev brez strehe. Nekaj ročnikov, desak in razpalega tramovja.

Bila je ta čuvajnica ena onih ob južni železnici, ki so v prejšnji dōbi služile čuvajem in njihovim pomočnikom; v sedanjem času pa so jih začeli opuščati. Prazne stojijo tuintam nasejane in veter se zaganja vanje, razdira jim strehe, ropota z razbitimi šipami, dež moči razpokano zidovje in solnčni žarki prodirajo skozi razpokline. Nekaj otožnega, skrajno melanholičnega imajo na sebi te čuvajnice: kakor trhla, gnjila debela hoj in smrek sredi razkošnih, življenjapolnih debel, kakor moralično padli ljudje sredi poštenjakov. Vlak za vlakom se drvi dan za dnem mimo njih in lahno se stresa zemlja pod njihovo težo — a te čuvajnice stojē skoraj vedno enake, neizpremenjene leto za leto.

Ne daleč od čuvajnice, komaj kakih deset korakov je molel iz zemlje velik lipov parobek, nekaj posušenih mladik; gost, bujen mah se je vzpenjal po trohneči skorji, množina sivkastih glivic je rastle po krivi površini.

Nekdaj je bil ta parobek krasno, mogočno drevo, drevo, ki se je z vso silo upiralo viharju, drevo, ki je odbijalo presilno vročino od čuvajnice, drevo, ki je v mladem majniku izstresalo in izlivalo množino balzamičnega vonja nad čuvajnico.

In ta čuvajnica št. 733 je imela svoje dogodke, svojo malo zgodovino —

II.

Bilo je pred petnajstimi leti...

Dan za dnem je sedeval stari čuvaj Česnik pod košato lipo v lepem vremenu. Priljubila se je starcu ta lipa, bila je njegov ponos, njegovo veselje in nanjo ga je vezalo toliko prijetnih spominov.

Takoj prvo pomlad, ko je prišel sem na službo, jo je bil zasadil. Imela je že takrat nad pest debelo deblo. Z veliko skrbnostjo jo je negoval in gojil. In včasih — ko se je bila že razkošatila, sta sedela z ženo v njeni senci in opojen vonj je božal njuni vdani srca. Kako je bilo tedaj prijetno! Kako rad se spominja tistih časov!

In tudi danes je sedel na klopici.

Proti večeru je bilo.

Zadnji solnčni žarki so se razlivali nad šustečimi vrhovi jelk, borov, smrek in bukev, ter prodirali skozi gosto vejevje v dolgih trakovih, zadevali se ob množino z mahom obrastlih debel. Videlo se je, kakor bi dolgi, zleknjeni ognjeni plameni sikali ob srebrnosivem mahu, ki je visel od zastarelih, trhlih vej — —

Čuvaj Česnik je bil majhne, suhljate postave, sivih, redkih las. Na izgubanem, do cela obritem obrazu so mu ležale podolgovate gube, kakor brazde na razorani njivi. Nenavadno dolge, razmrščene so bile sive obrvi in komaj so se razločevale izpod njih majhne oči. — Na vsem obrazu se mu je videlo, da se mu je prikradel v srce ljub gost — tiha zadovoljnost, ki je na tihem šepetala s starčevimi spomini.

Da, vedno je bil zadovoljen, odkar je v čuvajnici št. 733. Že nad štirideset let.

Hà! — Starec se je lahno nasmehnil. Hà, kako so se motili tedaj tovariši, ki so ga pregovarjali, naj bi ne šel tu sem. Število, da je nesrečno. Ena sedmica in dve trojki. Tudi prejšnji, da ni bil srečen. Ženo z otrokom mu je povozil vlak, ko je šla neko noč ōd sosedu. Hà! — In on že štirideset let — in nič. Zavist, zavist. No, da mu je žena umrla kmalu po porodu — čisto naravno. Saj je bila že prej bolehná. Zato je pa sin toliko močnejši. Trd, prenagel nekoliko, pa ga bode minilo, če se oženi. In on bo zopet sedel pod lipo. igral se bo z zlatolasimi vnučki, pripovedoval jim pravljice...

Oni smehljaj, ki mu je igral prej na ustnah, se je razširil po vsem obrazu, po vseh malih gubicah. — Tedaj pa se je začul iz oddaljenega ovinka šum in ropot. Železna proga se

je lahko tresla, in neka temna točka, ki je od trenutka do trenutka naraščala, se je prikazala v daljini. Ropot in šum se je večal — —

Stari Česnik je vstal. V roko je vzel rdečo zastavico, pokrival čapko in godrnjaje stopical proti progi.

„Jojmene, kje je Tone? Lej ga no! Še jaz naj bi bil legel, pa bi bil zlomek! Vlak bi odhitel mimo čuvajnice in nihče bi ne stal na progi! — E, saj pravim, res.“

Hrup in trušč je naraščal hipno, trenutno. Neko divje, besneče sikanje, hukanje, ropot koles, dve živordeči luči, grom, dim, sopara — in vlak je odhitel mimo.

Sopara in dim sta se razpršila, ropot je ponehaval; vlak se je krčil, krčil in izginil v zaseki.

Zopet se je strnil molk nad okolico.

Česnik je stal na mestu in zrl za vlakom, dokler mu niso solze zalile oči vsled napore. Nato pa se je obrnil in počasi kakor je prišel, je odhajal proti čuvajnici — — —

III.

Nekam otožno, megleno je bilo vreme drugo jutro. Megle so se vlačile nizko pri tleh, zavijale mokro vejevje drevja v svoj hladni plašč, spuščale na bilje, na cvetke, na tla, na progo vlažno mokroto in delale skrajno dolgočasen, enakomeren dan.

Česnik je sedel v mali sobi in popravljaval škaf. Trske so letele izpod rezilnika in padale v naročje in po tleh; tuintam je obvisela katera na koščeni, suhi roki in šele odtod padla k ostalim na kup.

Sedaj in sedaj je pogledal starec skozi ozko, z železnimi palicami omreženo okno, zanikal z glavo in se zopet zatopil v svoje delo.

Tedaj pa se je oglasil na strehi signalni zvonec —

Vlak je bil odšel s postaje. Dolgi, zategnjeni zvoki so pretrgali tišino in predramili starca iz zamišljenosti. Počasi je vstal od rezilnice, z roko otresel trščice, ki so se bile prijele modrih, oguljenih hlač, in stopil pred vrata.

Ozrl se je naokoli, del roko na oči in pogledal v daljavo, primaknil roki k ustnam in dolg, zleknjen klic: „Ahoi!“ se je trenutek pozneje raznesel po okolici.

Česnik je pazljivo poslušal. Mir in tišina. Le v dalji se je slabotno oglasil odmev. Iznova je del roki na ustni in silnejši, krepkejši je bil drugi vzklik. Nato pa je zope poslušal.

Še-le za nekaj trenutkov se je začul izza ovinka drug odziv, ki pa je bil močnejši, jasnejši od starčevega.

Starec je pogledal proti oni strani, pokimal z glavo in rekel sam pri sebi: „Gre!“ Nato se je obrnil proti čuvajnici.

Izza ovinka pa je prihajal krepak, širokopleč skoraj tridesetleten mož. Bil je starčev sin, Tone. Dokaj urno je stopal, opiraje se na palico, da ne bi izgubil ravnotežja. Tuintam je postal pri sklepu železnih drogov, pogledal vijake, potrkal s palico po leseni podlagi, brsknil kamen raz progo in hitel zopet dalje.

Njegov obraz je bil robot, kakor iz kamna izklesan, trdih, ostrih potez. Nekam plašno so gledale njegove oči izpod nizkega čela.

Prispel je do čuvajnice. Vrgel je palico iz rok na klopico pod lipo ter stopil v izbo.

Oče je dvignil oči od dela, spustil rezilnik v naročje in čakal, kaj bo sin rekel.

A ta je molčal in še-le čez nekaj časa je vprašal:

„Je že dolgo, odkar je bilo znamenje?“

„Pet minut.“

In zopet je bilo tiho v sobi. Starec je pridno rezal in popravljaval dôge, sin pa je gledal prédse. Videlo se mu je, da ima nekaj na jeziku, da bi rad povedal, a da mu nikakor ne gre iz ust.

„Kje si bil sinoči, Tone?“

Starčev glas je bil navaden.

„Kje neki! Doli sem bil pri Severju.“

Starca ni zadovoljil sinov odgovor. A molčal je. Nerad je videl, da je hodil sin po gostilnah — no, a kaj je hotel. Saj ne uboga . . .

Tonetu pa se je zdelo najbolj primerno govoriti, zato je dejal:

„Kaj menite, koga sem tam dobil? Onega Pivčana, ki pride vsako leto kupovat les.“

„No, in kaj je ž njim?“

„Lipo sem mu prodal.“

„Kaj — kaj?“

Starec je planil pokoncu in zrl sina z velikimi očmi. Njemu se je zdelo nemogoče, kar je ravno slišal. Lipo, njegovo lipo, njemu tako drago, priljubljeno drevo je sin prodal . . .

„No, kaj me gledate? Drevo je prodano, pa je.“

Še-le sedaj je dobil starec zopet jasnost. Stopil je pred sina, pesti je stiskal, zobje so mu šklepetali in oči so ga zrle divje.

„Kdo, kdo ti je dal oblast, vprašam?“

„Nihče! Saj je ne potrebujem!“

„Misliš?“

„Da!“

„A jaz te bom drugače podučil.“

„Kdo? Vi?“

Starec je zgrabil sina za vrat, njegovi koščeni prsti so se stiskali, skorej pena mu je stala na ustnih.

Tone pa je prijel očetovi roki in ju stisnil, da so prsti, ki so ga tiščali za vrat, takoj odnehali. Divje so mu žarele oči, žile na vratu in na sencih so se mu bile napele. Kri mu je zalila ves obraz. Prijel je očeta za prsi in ga pahnil na stran. Bolestno je zaječal starec, ko je priletel z glavo na trda tla. Še-le po dolgem času se je dvignil. Bil je truden, smrtno truden. Vsi udje so ga boleli, komaj je stal na nogah.

Sin pa je bil odšel vun.

Odslej je zavladal dolgčas v čuvajnici št. 733. Oče in sin se nista pogledala. Molk je vladal med njima. Pač je bil sin parkrat začel govoriti, toda starec mu ni odgovarjal.

Bili so žalostni dnevi, dnevi, ki so legali na srce kakor mōra in je tlačili, dnevi, ki so vedno bolj odtujevali očeta in sina.

IV.

Jeseni je bilo.

Mrzla sapa je vela med drevjem in otrešala listje z listovcev.

Lipa je stala gola, le nekaj listja se je držalo tuintam na skrajnih vejicah in še to je odpadalo.

Sedaj en listič, sedaj drugi in zopet en listič, in zopet . . .

Pred čuvajnico je stal Tone s sekiro v roki. Ogledoval je njeno ostrino.

„Bo“, je pokimal zadovoljno in jo odložil. Nato je pristavil visoko lestvico, vzela sekira in šel proti vejevju. Starega Česnika ni bilo doma. Odšel je bil v vaško gostilno. Odkar sta se bila sprla s sinom, je večkrat zahajal. Včasih ga ni bilo po dva dni domov. Kar si je v prejšnjih letih prihranil, to je sedaj zapravljal. Sinu ni hotel zapustiti ničesar.

Anton pa je danes porabil priliko. Vedel je, da mu oče ne bo pustil posekati lipe, zato je hotel svoje narediti med časom, ko ga ni doma.

Sekira je zapela, in vejevje se je stresalo pod udarci. Veja za vejo se je z glasnim truščem odtrgala in pala na tla. Antonu je bilo vroče. Znojne kapljice so mu lile po razbeljenem obrazu. A ni počival, ni odnehal. Udarec za udarcem je zadal, veja za vejo je ležala na tleh.

Tedaj pa je prišel stari Česnik po poti iz gozda. Slišal je bil udarce, in hipno mu je šinila misel na lipo. Toda videl je še ni. Hitel je, kolikor so mu pustile stare noge.

Tema se mu je delala pred očmi. Skoraj ničesar ni mogel več razločevati, tako je bil razburjen. Na ovinku je obstal. Svojim očem ni hotel verjeti, ni mogel, saj se mu je zdelo nemogoče, da bi se Tone res lotil lipe. Že je mislil, da je sin opustil misel, posekati lipo, in sedaj? — Robato je zaklel in hitel proti čuvajnici.

Tone ga je zagledal in videl njegovo razburjenost. Zato je ponehal.

„Ustrelim te, kot psa! Gotovo te ustrelim! Meni to! Mojo lipo!“ . . .

Starec je drevil v sobo.

Sinu pa se ni zdelo varno gori. Urno je splezal doli in čakal pred vrati. Oče je prihitel do vrat in gledal proti lipi. V rokah je držal staro enocevko. Oči so mu gorele, divji ogenj, strast in pijača sta govorili iz

njih. Zdelo se mu je, da ne vidi prav, ko ni zazrl sina gori. Hitel je bliže. Tedaj pa je skočil Tone izza ogla in izvil očetu puško. V dolgem loku je odletela med gozdno drevje. Nato pa ga je prijel in pahnil skozi vrata v čuvajnico ter zaklenil.

Mirno, kakor bi se ne bilo nič zgodilo, je iznova pograbil sekiro in hitel po lestvi. Samo tri veje so molele še iznad debla.

In zopet se je oglašal udar za udarom po okolici.

Ena veja je bila že odsekana. Še dve. Tedaj pa se je ozrl proti čuvajnici, kjer je oče razbijal ob vrata, obenem pa je stopil — a namesto na vejo, je stopil mimo in padel...

„O, moj Bog!“ se mu je izvilo iz prsi. Nato je priletel na tla. Vse truplo se je konvulzivično streslo, obraz se mu je napel v bolestne gube, nogi sta zatrepetali in nič več...

V istem trenutku je tudi oče odprl vrata. Videl je sina ravno tedaj, ko je priletel, na tla.

Obstal je na pragu kakor ukopan. Roki sta mu krilili po zraku, obledel je kot krpa in sesedel se je na prag.

* * *

Otedaj so minula leta in leta. Nekaj let je stalo samo deblo lipovo in poganjalo. Čuvajnica je osamela. Stari Česnik je bil odšel po sinovi nesrečni smrti v vas. Živel je še nekaj časa, a ne dolgo. Zdelo se je, kakor bi mu ona nesreča trgala življenje iz prsi. Nekoč mu je zmanjkalo sape. Umrl je sam s svojim gorjém... Lipo so posekali.

Večkrat je vodstvo ponujalo temu ali onemu čuvaju čuvajnico, a nihče ni hotel ponudbe vzprejeti. Bali so se vsi. Zato so jo opustili. Kmalu za njo so začeli opuščati tudi druge. In tako jih vidite ob južni železnici mnogo, mnogo. Prazne so. A nobena nima tako žalostne, pretresujoče zgodovine, kot čuvajnica št. 733.

Zelja.

Heu mihi! Sit tega sveta
najrajši v ladijo bi sedel
in daleč bi odjadral kam,
da nihče ne bi zame vedel.

Če drugim je, ni meni bog
hladilna pupca, dobra papca,
ljudem se zdim predrzen zdaj,
zdaj zopet preponižna tapca.

Če v knjigah sam doma tičim,
naslov filistra brž zaslužim,
če proste šale govorim,
že družbe pohujšujem, kužim.

Če deklico pogledam le,
Že v njo sem do ušes zaljubljen,
če naredim najmanjši dolg,
čez nekaj dnij sem že zarubljen.

Pa da bi takih sodeb glas
vsaj ne prišel takoj do mene,
pa že kdo laskav pride v vas,
da voljo dobro mi prežene.

Zato sem sit tega sveta
do grla, da iz mene gleda;
najrajši bi odjadral kam,
ko bi denar imel — seveda — —

Anton Medved.